

ARAŞTIRMA

Lise öğrencilerinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimleri arasındaki ilişki

Relationship between childhood abuse experiences, cognitive distortions and loneliness levels of high school students

Tuğba Türkkân¹, Hatice Odacı²

¹Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmetler Bölümü, Gümüşhane, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-3955-6597>

²Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Trabzon, Türkiye

ÖZET

Amaç: Çocukluk dönemi örselenme yaşantıları ve sebep olduğu travmatik sonuçlar bireyin ilerideki yaşamını dabüyük ölçüde etkileyen bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, ihmal ve istismarın ilişkili olduğu değişkenlerin belirlenmesinin bu konuda yapılacak bilinçlendirme ve önleme çalışmaları için yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma kapsamında, lise öğrencilerinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. **Yöntem:** Araştırma gurubunu, 703 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılara, Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği, ilişkilerle ilgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeği uygulanmıştır. Veriler Spearman Brown Sıra Farkları Testi ve çoklu regresyon analizi kullanılarak analiz edilmiştir. **Bulgular:** Yapılan analizler sonucunda çocukluk çağı örselenme yaşantılarından fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ile pozitif yönde; zihin okuma boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Yine duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçma arasında pozitif yönde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ve zihin okuma arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma alt boyutunun %5'ini, yalnızlık düzeyinin ise %17'sini açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır. **Sonuç:** Çalışmanın sonuçları çocukluk çağı örselenme yaşantılarının tüm boyutlarının bilişsel çarpıtma alt boyutlarıyla ve yalnızlıkla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: İstismar, ihmal, bilişsel çarpıtma, yalnızlık.

(*Klinik Psikiyatri* 2019;22:93-103)

DOI: 10.5505/kpd.2018.40427

SUMMARY

Objective: Childhood abuse experiences and their traumatic consequences have the characteristics that greatly affect the individual's future life. For this reason, it is thought that determining the variables related to neglect and abuse will be a guide for awareness-raising and prevention efforts to be made. In this study, the relationship between childhood abuse experiences, cognitive distortions and loneliness levels of high school students was investigated. **Method:** Study group consisted of 703 high school students. The participants were asked to complete Demographic Information Form, Childhood Trauma Questionnaire, The Interpersonal Distortions Scale and UCLA Loneliness Scale. The data were analysed using Spearman's Brown Rank Test and multiple regression. **Results:** The results of the data analysis indicated that a statistically significant relationship was found between physical abuse sub-dimension of childhood abuse experiences and avoidance from proximity sub-dimension of interpersonal distortions in positive way; mind reading sub-dimension of interpersonal distortions in negativeway. Also, there was a significant positive correlation between sexual abuse sub-dimension of childhood traumatic experiences and avoidance from proximity sub-dimension of interpersonal distortions. It was found out that emotional abuse sub-dimension of childhood abuse experiences displayed a significant relationship with avoidance of proximity sub-dimension of interpersonal distortions in positive way; whereas with unrealistic expectations of relationships and mind reading sub-dimensions of interpersonal distortions in negative way. Also it was found that childhood abuse experiences explained the 5% of the avoid proximity sub-dimension of cognitive distortions and 17% of the loneliness level. **Discussion:** Results of the study indicated that all sub-dimensions of childhood abuse experiences were related to sub-dimensions of cognitive distortions and loneliness levels.

Key Words: Abuse, neglect, cognitive distortions, loneliness

GİRİŞ

Tarihi ilk çağlara kadar uzanmakta olan çocuğa yönelik kötü muamele günümüz toplumlarında artarak devam eden ciddi bir sorun olup, her yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzeyden gelen çocuklarda çeşitli şekillerde görülebilmektedir. Bu dönemde yaşanan olumlu ya da olumsuz deneyimlerin kişiliğin oluşumunda çok ciddi etkileri olduğu belirtilmektedir (1,2,3,4,5,6). Çocukluk dönemindeki olumsuz deneyimlerin ve istismar yaşantılarının sadece maruz kalınan zaman diliminde değil, yetişkin dönemde de sosyal ve psikolojik problemlerin ortaya çıkmasında etkili olabileceği düşünülmektedir (7,8,9,10,11).

İstismar tanımı kolay olmayan bir kavramdır. Bunun nedenlerinden biri, çocuk ve istismar kavramlarının, toplumdan topluma ve toplumların sosyokültürel düzeylerine bağlı olarak farklılık göstermesidir. Örneğin istismar olarak değerlendirilecek bir davranış, ebeveynler tarafından çocuğun saygılı, disiplinli ya da terbiyeli olması gibi gerekçelerle normal ebeveyn davranışı olarak nitelendirilebilmektedir. Tanım güçlüğüne kaynaklandığı bir başka neden de, çocuk istismarının, toplumlarda insana verilen değer ile yakından ilgili olmasıdır (12). Kempe ve Helfer (4) çocuğa yönelik istismarı "anne-babanın ya da çocuğa bakımı veren diğer yetişkinlerin gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmeyi ihmal ettiği, kasit içeren davranışları sonucunda çocuğun zarar görmesine neden olan eylemler" şeklinde ifade etmişlerdir. Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarı kavramını; "Sorumluluk, güven ve yetenek ile ilgili genel durumunda çocuğun sağlığına, yaşamına, gelişimine ve değerine zarar verebilen, fiziksel ve/veya emosyonel kötü davranış, ihmali, her türlü ticari çıkar için çocuğun kullanılmasını içeren davranışlar" şeklinde ifade etmektedir (13). Her ne kadar istismara yönelik olarak yapılan tanımlar arasında farklılıklar görülse de, istismarın yıkıcı sonuçları tüm tanımlamalarda ortaktır.

Çocukluk istismar yaşantıları çocukta psikolojik ve duygusal olarak derin izler bırakmakta ve günümüzde görülme sıklığı her geçen gün artmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü 2016 yılı verilerine göre yetişkinlerin dörtte biri çocukluk döneminde fizik-

sel olarak istismara uğramaktadır. Her 5 kadından 1'i ve 13 erkekten 1'i ise çocukken cinsel istismara uğradığını bildirmektedir (7). Türkiye 'de yapılan bir araştırmada ise, çocukların %46'sının ihmal ve istismara maruz kaldıkları belirtilmiştir (14). Ancak olguların belirlenmesindeki zorluklar ve rapor edilmesindeki yetersizlikler nedeniyle yayınlanan istatistiksel sonuçların gerçeği yansıtmadığı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde, çocukluk örselenme yaşantıları ile yetişkin dönemdeki obezite, migren, kronik ağrı gibi bedensel hastalıklar, travma sonrası stres bozukluğu (15,16,17), madde kullanım bozukluğu (5, 18,19,20), kişilik bozuklukları (21,22), yeme bozuklukları (23), somatizasyon bozukluğu (24), intihar düşüncesi ve girişimleri (51) gibi çeşitli ruhsal bozukluklarla arasında ilişki olduğu görülmektedir. Kaygı bozuklukları ve depresyon ile çocukluk istismar yaşantılarının ilişkisi ise özellikle vurgulanmaktadır (15,18,24,25,26,27,28,29).

Yukarıda ifade edilen çalışmalar doğrultusunda, istismar olgusunun tüm toplumlarda ciddi bir sorun olduğu, çocukların bedensel, psikososyal ve bilişsel gelişimini olumsuz etkilediği ve etkilerin uzun süreli olabileceği söylenebilir. Bu çalışma kapsamında, çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bilişsel çarpıtmalar, bilgiyi işleme sürecinin hatalı ve etkisiz olması nedeniyle meydana gelen düşünce hatalarıdır (30). Beck'e (30) göre, yaşanan duygusal sorunların kaynağı bu düşünce hataları ve işlevsel olmayan düşünme şekilleridir. Belirtilen hatalı düşünme şeklinin mantıklı bir biçimde tekrar ele alınıp muhakeme süzgecinden geçirilmesi ve yeniden yapılandırılması ile duygu ve davranışlarda iyiye yönelik düzeltilmeler sağlanabileceği belirtilmektedir. Literatürde çocukluk örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtmalar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında ise; çocukluk döneminde maruz kalınan cinsel istismarın bilişsel çarpıtmaların alt boyutlarından olan yakınlıktan kaçınma ile ilişkili olduğu (31) ifade edilmiştir. Yapılan bir çalışmada ise çocukluk dönemi cinsel istismarı ile bilişsel çarpıtmalar arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır (32). Benzer olarak yapılan bir diğer araştırmada cinsel şiddet öyküsü olan travma sonrası stres ve majör depres-

yon bozukluğu tanısı alan kadınların sadece majör depresyonu bulunan kadınlara göre daha olumsuz bilişsel şemalara sahip olduğu bildirilmektedir (33).

Araştırma kapsamında ilişkisi incelenen değişkenlerden diğeri yalnızlık eğilimidir. Yalnızlık, kişinin arzuladığı sosyal ilişkiler ile var olan sosyal ilişkileri arasındaki farktan doğan ve kişide hoşnutsuzluk yaratan bir duygu durumu olarak tanımlanmaktadır (34). Yalnızlık olgusu evrensel bir problem olup, son yıllarda bu olgu üzerine yapılan araştırmaların yoğunlaştığı görülmektedir. İlgili literatür incelendiğinde mevcut araştırmaların, yalnızlıkla ilişkili olabileceği düşünülen değişkenlerin belirlenmesine yönelik olduğu gözlenmiştir. Buna ek olarak, çocukluk çağı istismar yaşantıları ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Yapılan bir araştırmada çocukluk dönemi cinsel istismar mağdurlarının daha yalnız olduğu ve sosyal destek sistemlerinden daha az yararlandıkları bulunmuştur (35).

Özetle, ilgili alan yazından aktarılan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, temelde insanların yaşamlarını kötü etkilemesiyle kendini gösteren çocuk ihmal ve istismarının Türkiye'de ve dünyada yaygın olmasına rağmen (36), bu konuda yapılan araştırmaların genellikle psiko-somatik, bedensel ve psikolojik sorunlar üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Buradan hareketle, bireylerin çocukluk çağı örselenme yaşantılarının psikolojik faktörlerle ilişkisinin değerlendirildiği yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda mevcut çalışma ile alanyazındaki boşluğun doldurulması amaçlanmıştır. Diğer yandan, yapılan

araştırmalar incelendiğinde, Türkiye 'de önemli bir toplum ruh sağlığı sorunu haline gelmiş çocukluk çağı örselenme yaşantılarının, bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık ile ilişkisini açıklamaya yönelik çalışmaların kısıtlı kaldığı gözlenmiştir. Bu noktadan hareketle mevcut çalışmanın bu alandaki bilgilere katkı sağlayacağı ve müdahale programı hazırlayacak ruh sağlığı çalışanları için yol gösterici olacağı ümit edilmektedir. Bu araştırmada lise öğrencilerinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Çalışma Grubu

İlişkisel araştırma türünde yapılan bu çalışmaya Türkiye' nin kuzeydoğu bölgesinde yer alan Gümüşhane ilinden farklı okul türlerinde öğrenim gören 382'si (%54) kız, 321'i (%46) erkek toplam 703 lise öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin yaşları 14 ile 19 arasında değişmektedir (Ort=15.68, Ss=1.02). Öğrencilerden 585'i (%83) ekonomik durumunu orta, 81'i (%12) düşük, 37'si (%5) ise yüksek olarak bildirmiştir. Katılımcıların ayrıca ölçeklerden elde ettikleri puanlar, Ortalamalar, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum Değerlere ilişkin bazı tanımlayıcı bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Ölçekler

Demografik Bilgi Formu: Araştırma katılımcılarının yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum gibi kişisel bil-

Tablo 1. Ölçeklerden elde edilen puan, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler

Değişkenler	Ort.	Ss	Min-Maks.
FKK	21.70	6.92	16-75
CKK	5.69	2.20	5-21
DKK	29.38	10.22	19-77
YK	20.71	6.25	8-40
GOİB	25.59	6.45	8-40
ZO	9.69	2.95	3-15
İBÇ	56.00	11.23	23-90
UCLA	36.46	10.46	20-70

Ort.: Ortalama; SS: Standart Sapma; Min -Maks: Minimum ve Maksimum Değerler; FKK: Fiziksel Kötüye Kullanım, CKK: Cinsel Kötüye Kullanım, DKK: Duygusal Kötüye Kullanım, YK: Yakınlıktan Kaçınma, GOİB: Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi, ZO: Zihin Okuma, İBÇ: İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar, UCLA: A: Yalnızlık.

gilerini belirlemek üzere araştırmacılar tarafından hazırlanan demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ): Bu ölçek Bernstein ve arkadaşları (52) tarafından geliştirilmiştir ve cronbach alpha katsayısı .79 - .94 arasında bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Aslan ve Alparslan (37) tarafından yapılmış ve cronbach alpha katsayısı .96, alt ölçeklerin ise .94 -.96 arasında bulunmuştur. ÇÖYÖ toplam 40 maddeden oluşan 5'li likert tipi bir ölçektir. Yanıt seçenekleri 1-hiçbir zaman, 2-nadiren, 3-bazen, 4-sıklıkla ve 5-çok sık olarak verilmiştir. Ölçekten alınan toplam puan 40-200 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar çocukluk çağı örselenme yaşantılarının sıklığını ifade etmektedir. Ölçeğin 15 tane ters maddesi vardır. Bu maddeler; 4,7,8,10,12,13,15,19,23,26,28,32,35,38 ve 40'tır. ÇÖYÖ'nün üç alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlar; duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal (DKK-Dİ), fiziksel kötüye kullanım (FKK) ve cinsel kötüye kullanım (CKK)'dır. DKK-Dİ 19 maddedir (7,8,10,11,12,19,20,23,25,26,27,28,32,33,35,36,37,38,40) ve alınan puan 19-95 arasında değişir. FKK 16 maddedir (1,2,3,4,5,6,9,13,14,15,16,18,21,22,24,30) ve alınan puan 16-80 arasındadır. CKK ise 5 maddedir (17,29,31,34,39) ve alınan puan 5-25 arasında değişir (37).

İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği (İİBÇÖ): Ölçek, bireylerin kişiler arası ilişkilerindeki bilişsel çarpıtmalarının, belirli kişilerle sınırlamadan değerlendirmek amacıyla Hamamcı ve Büyüköztürk (39) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 19 maddeden oluşmakta ve 5'li likert dereceleme tipindedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 95, en düşük puan 19 dur. Yüksek puan, bireylerin yakın ilişkilere yönelik bilişsel çarpıtmalara sahip olduklarını göstermektedir (38,39). Ölçek, 'Yakınlıktan Kaçınma', 'Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi' ve 'Zihin Okuma' olmak üzere birbirinden bağımsız üç faktörden oluşmakta; Yakınlıktan Kaçınma faktörü 8 maddeden oluşmakta ve diğerlerine karşı olumsuz bakış açısını, ilişkilerde yakın olunursa doğacak olumsuz sonuçları göstermekte ve bu nedenle ilişkilerde yakınlık kurulmamasının gerekli olduğunu vurgulamaktadır. 'Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi' faktörü 8 maddeden oluşmakta ve kişilerin ilişkilerinde kendilerine ve başkalarına yönelik beklenti-

lerini göstermektedir. Üçüncü faktör 'Zihin Okuma' ise 3 maddeden oluşmakta ve kişinin başkalarının ne düşündüğünü ve hissettiğini bildiğini varsayan zihin okuma hatasını içermektedir (39). Ölçeğin ölçüt geçerliğini ölçmek için, Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği, Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Çatışma Eğilim Ölçeği ile korelasyonu incelenmiştir ve diğer ölçeklerle pozitif korelasyon görülmüştür ($p < .01$). 'Yakınlıktan kaçınma', 'Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi' faktörleri ile Bilişsel Çarpıtmalar Ölçeği, Otomatik Düşünceler Ölçeği ve Çatışma Eğilim Ölçeği arasında .01 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuş; Zihin Okuma faktörü ile ölçekler arasında .05 düzeyinde anlamlı düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar ölçeğin dış geçerliğini göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .67'dir. Her bir alt boyut için ise iç tutarlılık katsayısı, birinci alt boyut için .73; ikinci alt boyut için .66; üçüncü alt boyut için .49 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tutarlılığını saptamak amacıyla, test tekrar test korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin tümü için hesaplanan test-tekrar test korelasyon katsayısı .74 , birinci alt boyut için .70, ikinci alt boyut için .76 ve üçüncü alt boyut için .74 olarak bulunmuştur (39).

UCLA Yalnızlık Ölçeği (UCLA): Russel ve arkadaşları (53) tarafından 1978 yılında, bireylerin yalnızlık düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen UCLA Yalnızlık Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ülkemizde Demir (40) tarafından gerçekleştirilmiştir. Demir (40), 72 denegın her maddeye verdikleri cevaplar üzerinden ölçeğin iç tutarlılık katsayısını 0.96, test tekrar test tekniğini kullanarak beş hafta ara ile yaptığı iki uygulama arasındaki korelasyon katsayısını da .94 olarak bulmuştur. Yapılan geçerlik çalışmasında hasta (yalnızlık yakınmaları olan psikiyatri hastaları) ve normal (ODTÜ'nde değişik görevlerde çalışan personel ve öğrencilerden seçilen herhangi bir yakınması olmayan ve demografik özellikler açısından hasta grubun niteliklerine paralellik gösteren) bireylerin aldıkları puanların ortalamaları arasında t-testi ile .001 düzeyinde hasta grubun daha yüksek yalnızlık ortalamasına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin Beck Depresyon Envanteri ile arasında .77'lik, Çok Yönlü Depresyon Envanteri ile arasında .82'lik korelasyon bulunmuştur (40).

İşlem

Gümüşhane İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli iznin alınmasıyla veriler 2015-2016 öğretim yılı bahar döneminde dört haftalık bir süre içinde toplanmıştır. Öğrenciler, araştırmacı tarafından sınıflarında ziyaret edilerek araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve sözel onam alınmıştır. Veriler toplanırken etik ilkeler dikkate alınmış, katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı, süresi, ölçekler ve çalışmaya katılıp katılmama kararının kendilerine ait olduğu ve gönüllülük ilkesine dayandığı hakkında bilgi verilmiş ve güvenilirliği sağlayabilmek amacıyla paylaşılacak olan bireysel bilgilerin ve kimliklerin gizli tutulacağı belirtilerek öğrencilerden ölçeklerin üzerine isim yazmamaları istenmiştir. Ölçekler, çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilere rehber öğretmen eşliğinde ve araştırmacının gözetiminde sınıf ortamında, birinci yazar tarafından tek oturumda yaklaşık 20 dakika içerisinde uygulanmıştır. Ayrıca, gerekli durumlarda katılımcılara ek açıklamalar yapılmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul etmeyen, izinli veya raporlu olan ve çalışma yapıldığı sırada uygulama derslerinde olan öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Ölçekleri gönüllü olarak doldurmayı kabul eden 750 öğrenciye ölçeğe araçları uygulandıktan sonra ölçekler araştırmacılar tarafından kontrol edilmiş ve boş, eksik ve yanlış doldurulan 47 ölçek değerlendirme dışı bırakılmıştır. Toplamda 703 ölçeğe araç bilgisayar ortamına aktarılmış ve elde edilen veriler SPSS 22.0 programı ile tanımlayıcı ve çıkarımlı istatistik tekniklerinden yararlanılarak analiz edilmiştir. Çocukluk çağı örselenme yaşan-

tları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık arasındaki ilişkiler veriler normal dağılım göstermediğinden non parametrik yöntem olan Spearman Brown Sıra Farkları testi ile analiz edilmiştir. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık eğilimi üzerindeki yordayıcı gücünü incelemek için çoklu regresyon analizi tekniği kullanılmıştır.

BULGULAR

Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki incelenmeden önce ölçeklerin normallik varsayımları test edilmiştir. Normal bir dağılımda Kolmogorov-Smirnov testi sonucunda elde edilen p değerinin 0.05'ten büyük olması beklenmektedir. Yapılan analizde ölçeklerin biri hariç normal dağılım göstermediği bulgulanmıştır (İBÇÖ, $D(703) = .163$, $p > .05$; UCLA, $D(703) = .000$, $p < .05$; ÇDÖYÖ, $D(703) = .000$, $p < .05$). Bu nedenle ölçeklerin normal dağılım varsayımını karşılamadığına karar verilmiştir. Verilerin normal dağılım varsayımlarını karşılamadığı durumlarda ise Spearman Brown Sıra Farkları testi kullanılmaktadır (54).

Bu çalışmada çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkiler Spearman Brown Sıra Farkları kullanılarak incelenmiştir. Bu analize ilişkin bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2'de görüldüğü gibi çocukluk çağı örselenme yaşantıları alt boyutlarından olan fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıkta kaçınma ($r = .15$, $p < .01$) ile pozitif

Tablo 2. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık düzeyi arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik spearman brown sıra farkları korelasyon d eğerleri

1.Değişken	1	2	3	4	5	6	7
2.Yakınlıktan Kaçınma	1						
3.Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	0.21**	1					
4.Zihin Okuma	0.20**	0.33**	1				
5.UCLA	0.52**	0.00	-0.08*	1			
6.Fiziksel Kötüye Kullanım	0.15**	-0.06	-0.12**	0.23**	1		
7.Cinsel Kötüye Kullanım	0.17**	0.05	0.00	0.19**	0.28**	1	
8.Duyusal Kötüye Kullanım	0.23**	-0.09**	-0.13**	0.40**	0.62**	0.26**	1
Ort.	20.71	25.59	9.69	36.46	21.70	5.69	29.38
Ss	6.25	6.45	2.95	10.46	6.92	2.20	10.22

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

yönde; zihin okuma ($r=-.12$, $p<.01$) boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ancak zayıf düzeyde bir ilişki bulunmaktadır. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ($r=.17$, $p<.01$) arasında pozitif yönde anlamlı ve zayıf düzeyde bir ilişki vardır. Duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ($r=.23$, $p<.01$) arasında pozitif yönde; gerçekçi olmayan ilişki beklentisi ($r=-.09$, $p<.01$) ve zihin okuma ($r=-.13$, $p<.01$) arasında ise negatif yönde anlamlı fakat zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile yalnızlık arasındaki ilişki de incelenmiştir. Buna göre fiziksel, cinsel ve duygusal kötüye kullanım ile yalnızlık arasında pozitif yönde anlamlı ancak zayıf düzeyde ilişkiler bulunmuştur (Sırasıyla, $r=.23$, $p<.01$; $r=.19$, $p<.01$; $r=.40$, $p<.01$).

Korelasyon analizi sonucunda elde edilen katsayıların neden sonuç ilişkisi bakımından yeterli olmadığını gözlemlenmesi nedeniyle korelasyon tablosunda anlamlı çıkan değerler için çoklu regresyon analizinin (enter modeli) yapılmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda bağımsız değişkenler olarak çocukluk çağı örselenme yaşantıları olan fiziksel kötüye kullanım, cinsel kötüye kullanım ve duygusal kötüye kullanım, oluşturulan regresyon modeline tümü birden dahil edilmiş ve bütün yordayıcı değişkenlerin, yordanan değişken üzerindeki ortak etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Değişkenler arası ilişkiler incelenerek çoklu eş

doğrusallığın olmamasına dikkat edilmiştir. Bu amaçla oto korelasyon durumu Durbin-Watson değeri ile incelenmiş ve elde edilen değerlerin normal sınırlar arasında olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda bağımsız değişkenlerin açıklayamadıkları varyans oranı olan tolerans değeri (1-R²) ile varyans büyütme faktörü (VIF) incelenmiştir. Tolerans değerleri (1-R²) .20 ölçütünden daha büyük; varyans büyütme faktörleri ise (VIF) 10 değerinden daha düşük olduğu için çoklu bağıntı probleminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (54).

Tablo 3'te görüldüğü üzere çocukluk çağı örselenme yaşantıları bilişsel çarpıtmaların yakınlıktan kaçınma alt boyutunun %5'ini ($F(3,699)= 14.05$, $p<.01$), yalnızlık düzeyinin ise %17'sini ($F(3,699)= 49.65$, $p<.01$) açıklamaktadır. Yakınlıktan kaçınma alt boyutu modeline dahil edilen çocukluk çağı örselenme yaşantılarından cinsel kötüye kullanım ($\beta= .08$, $p<.05$) ve duygusal kötüye kullanım ($\beta= .20$, $p<.05$); yalnızlık düzeyi modeline dahil edilen değişkenlerden fiziksel kötüye kullanım ($\beta=-.12$, $p<.05$) ve duygusal kötüye kullanım ($\beta=.48$, $p<.05$) boyutlarının modele özgün katkısı anlamlı bulunmuştur.

Tablo 3. Bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık düzeyinin çocukluk çağı örselenme yaşantıları tarafından yordandığı yordandığı ilişkin çoklu regresyon (enter) analizi sonuçları

Model		R	R ²	ΔR^2	F	df	B	\hat{a}	T	p
Yakınlıktan Kaçınma	Sabit						15.73		18.20**	.000
	Fiziksel K.K						.00	.00	.00	.995
	Cinsel KK	.23	.05	.05	14.05**	3/699	.24	.08	2.16*	.031
	Duygusal KK						.12	.20	3.96*	.000
Gerçekçi Olmayan İlişki Beklentisi	Sabit						26.67		29.33**	.000
	Fiziksel K.K						.04	.04	.84	.400
	Cinsel KK	.13	.01	.01	4.15	3/699	.16	.05	1.43	.153
	Duygusal KK						-.10	-.15	-3.07*	.002
Zihin Okuma	Sabit						10.10		24.23**	.000
	Fiziksel K.K						-.01	-.02	-.45	.647
	Cinsel KK	.11	.01	.00	3.18	3/699	.10	.08	1.98*	.047
	Duygusal KK						-.02	-.09	-1.81	.069
UCLA	Sabit						25.18		18.62**	.000
	Fiziksel K.K						-.19	-.12	-2.59*	.010
	Cinsel KK	.41	.17	.17	49.65**	3/699	.12	.02	.72	.468
	Duygusal KK						.50	.48	10.33**	.000

TARTIŞMA

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Bilişsel Çarpıtma Eğilimleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Lise öğrencilerin çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma durumları arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, çocukluk çağı örselenme yaşantılarından fiziksel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma ile pozitif yönde; zihin okuma boyutu arasında ise negatif yönde anlamlı ancak zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde anlamlı ve zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Yine duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde anlamlı ve zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının diğer bir alt boyutu olan cinsel kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde anlamlı ve zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Yine duygusal kötüye kullanım ile bilişsel çarpıtmalar alt boyutlarından yakınlıktan kaçınma arasında pozitif yönde anlamlı ve zayıf düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Çocukluk dönemi olumsuz yaşantılarının bireyin düşünce ve inanç sistemi üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarda bu bulguya paralel olarak fiziksel, duygusal ve cinsel istismar yaşantıları ile bireyin kendine, diğer insanlara ve dünyaya ilişkin inançları arasında ilişki olduğu görülmüştür (31,32,33,47,57). Bunların yanı sıra yapılan çeşitli çalışmalarda istismara uğrayan çocukların böyle bir yaşantısı olmayanlara göre farklı akıl yürütme becerileri geliştirebileceği ifade edilmektedir (61). Örneğin istismar mağduru çocuklar insanlara güven duymakta ve onlarla etkileşime girmekte zorlanabileceği gibi diğer insanların niyetlerini daha düşmanca değerlendirebilirler.

Ayrıca çeşitli kaynaklarda çocuklukta yaşanan cinsel istismarın, benlik saygısı ve kendilik algısını olumsuz yönde etkilediği, travma sonrasında bireylerde kognitif bozukluklar, değersizlik duyguları, çaresizlik, güvensizlik ve kendini suçlama eğilimi meydana geldiği ve duygulanım sürecinde bozulmalar yaşandığı; ayrıca travma sonrası stres bozukluğu ve yüksek düzey anksiyete meydana gelebileceği bildirilmektedir (2,4,41,42,43,44). Owens ve Chard (32) cinsel istismar mağdurlarıyla yaptıkları çalışmada istismar yaşantıları ile bilişsel

çarpıtmalar ve TSSB arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulgulamışlardır. Ek olarak, mağdurların özellikle kendilik değeri ile ilgili olmak üzere daha fazla bilişsel çarpıtmaya sahip oldukları belirlenmiştir (31). Bireyler erken çocukluk döneminde deneyimledikleri olaylar üzerine kendisi ve hayatı ile ilgili bilişsel şemalarını geliştirmektedir, dolayısıyla gelişimsel yaşantıların ve travmatik olayların, kişilerin düşünce sistemi ve bilişleri üzerinde kritik öneme sahip olduğu söylenebilir (45,46,47). Bu bağlamda çocukluk istismar yaşantılarının, çocukluk çağı öğrenmelerine dayalı olarak bireylerin kendisi, diğerleri ve çevresiyle ilgili olumsuz, çarpıtılmış ve işlevsel olmayan değerlendirmeler yapmasında önemli bir etken olabileceği düşünülmektedir.

Bilişsel terapinin temel varsayımına göre bireyin yaşantılarını algılama ve yorumlama biçiminin, duygu ve eylemleri üzerinde önemli bir etkisi bulunmaktadır. Bu model işlevsiz ve çarpıtılmış düşüncelerin bireyin ruh sağlığı üzerinde önemli bir etken olduğunu ve bu inançlar ile psikopatoloji arasında ilişki bulunduğunu savunur (30,55,56). Bu noktadan hareketle gerçeğin çarpıtılarak algılanması, yani bilişsel hatalar; çeşitli psikopatolojilerin oluşmasına ve süregelenleşmesine neden olabileceğinden, mağdurların tedavi sürecinde bilişsel süreçlere de odaklanması önemli görünmektedir. Bu noktada, bireyin düşünceleri ve inanç sisteminin çocukluk çağı olumsuz deneyimlerinden etkilendiği bulgusunun, sağlık alanında çalışan profesyoneller için dikkate alınması gereken bir nokta olduğu düşünülmektedir.

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları ile Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın diğer bir bulgusunda ise çocukluk çağı örselenme yaşantılarının tüm boyutlarının yalnızlık eğilimi ile pozitif yönlü anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkiye ilişkin bulgu ile benzer bulgulara sahip çalışmaların olduğu görülmüştür (31,35). Literatürde yer alan bir çalışma çocukluk çağı travmasının benlik duygusu, kişilik organizasyonu ve kişilerarası ilişkiler de dâhil

olmak üzere kişilik gelişiminin belirli yönlerini etkileyebileceğine işaret etmektedir (50). Bunun yanı sıra Mullen ve arkadaşları (48) tarafından yapılan bir araştırmadan elde edilen çocukluk çağı travmalarının travma sonrası stres bozuklukları, düşük özsaygı, sosyal ilişkilerde bozulma ve sosyal izolasyon, güvensiz bağlanma, bağlanma bozuklukları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu şeklindeki bulguları ile Wark ve arkadaşları (49) tarafından yapılan bir başka çalışmada elde edilen, çocukluk travma öyküsü bulunan kişilerde anlamlı düzeyde daha yüksek oranda sosyal ilişkilerde güçlük ve bağlanma problemleri görüldüğü şeklindeki bulguların bu çalışmada elde edilen bulguyu destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Mevcut çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, çocuklukta kötü muameleyle maruz kalan birey geçmişte karşılanmayan duygusal ihtiyaçlarının yetişkinlikte de karşılanmaması yönünde beklentiye geliştirebilir; kötü bir olayın olacağına yönelik korku duyabilir; şiddet veya terk edilme tehdidinden kaçınmak için yalnızlığa yönelebilir (45). Bu bağlamda, istismar yaşantısının gelişmekte olan bir çocuğun kişilerarası ilişkiler ile bağlantılı olan güven gibi konularda olumsuz bilişsel şemalar ve bilişsel çarpıtmalar geliştirmesine yol açabileceği, böylece ergenlik ve yetişkinlik döneminde tatmin edici ve sağlıklı ilişkiler kurmasının önünde engel teşkil ederek, yalnızlık eğilimi sergilemesine neden olabileceği düşünülmektedir.

Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Bilişsel Çarpıtmaları ve Yalnızlık Eğilimini Yordamasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimini açıklamaya dayalı yapılan regresyon analizi sonucunda, örselenme yaşantılarının bilişsel çarpıtmalardan yakınlıktan kaçınma alt boyutunun %5'ini, yalnızlık düzeyinin ise %17'sini açıkladığı tespit edilmiştir. Bu bulgu çocukluk travmatik yaşantılarının kişinin kendine, diğer insanlara ve dünyaya ilişkin inançlarını ve ruh sağlığını her zaman olumsuz etkileyebileceği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim birçok çalışmada çocukluk dönemi istismar/ihmal yaşantıları ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide olumsuz bir yaşantıdan sonra kendini toparlama gücü olarak tanımlanan psikolojik sağlamlığın (58) koruyucu bir etkisinin olduğu, yüksek psikolojik sağlamlık

gösteren bireylerin istismar sonrasında daha düşük düzeyde kendini yaralama, anksiyete, depresyon veya intihar girişimi gibi psikolojik belirtiler gösterdiği ifade edilmektedir (59,60) Yine de çocukluk çağı örselenme yaşantılarının psikopatolojik durumun bir belirleyicisi olabileceği ve terapi sürecinde etkisinin göz ardı edilmemesi, herhangi bir şüphe durumunda öykünün ayrıntılandırılarak müdahale planının buna göre şekillendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Mevcut çalışmanın bulguları özellikle son yüzyılda araştırılmaya başlanan çocuk istismarının yıkıcı etkilerinin anlaşılması açısından önemli olabilir ve gelecek araştırmalara öncülük edebilir. Ek olarak elde edilen veriler ergenlerle yürütülen klinik görüşmelerde, çocukluk ihmal ve istismar yaşantılarının çarpıtılmış düşünceler ve tutumlar üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiğini düşündürmektedir. Diğer yandan araştırmanın bulguları değerlendirilirken örneklemin Gümüşhane ili ile sınırlı olmasının ve kesitsel bir desen kullanıldığı için tanımlanan nedensel ilişkilerin kontrol edilemeyen bazı değişkenlerden etkilenme olasılığının gözden kaçırılmaması yararlı olabilir. Ayrıca çalışma bulgularının genellenebilmesi açısından, araştırmanın farklı örneklem üzerinde tekrarlanması ve klinik görüşmeler ile elde edilecek nitel verilerle desteklenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte araştırma verileri katılımcıların anket sonuçları ile elde edilen özbildirimine dayalıdır, çocukluk ihmal ve istismar yaşantılarının etkilerini değerlendirmede klinik görüşmenin kullanılmaması, ergenin kendisi dışında ailesi, öğretmenleri gibi diğer kaynaklardan veri toplanmaması da dikkat çeken sınırlılıklar arasında sayılabilir. Bu araştırmanın bulguları yorumlanırken göz önüne alınması gereken önemli noktalardan biri; utanma ve toplumsal ön yargılardan dolayı bireylerin istismar yaşantılarına yönelik bilgilerinin bazılarını gizlemiş olma olasılığıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak çocukluk çağı örselenme yaşantılarının birey üzerindeki birçok olumsuz etkisi yanında bilişsel çarpıtmalar ve yalnızlık üzerinde de etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, çocukluk çağı

örselenmelerinin bilişsel işlevler üzerindeki bozucu etkisi göz önüne alındığında psikoterapi yoluyla travma toleransı ve olumlu başa çıkma stratejilerinin geliştirilmesine yönelik bilişsel yeniden yapılanmaya ihtiyaç olduğu yine travma sonrasında öz benlik ve kişilerarası ilişki geliştirme kapasitesinin yeniden yapılandırılması bu konuda yapılacak olan müdahale programları için önemli görünmektedir. Ek olarak bilişsel çarpıtmalar psikopatoloji üzerinde sürdürücü etkiye sahip olabilir, dolayısıyla tedavi planlamalarında bu durumun göz önünde bulundurulması, klinik tablonun şiddetlenmesini engelleyebilir.

Çocukluk dönemi istismar yaşantıları ve sebep olduğu travmatik sonuçların bireyin yaşamını büyük ölçüde etkileyen bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, ihmal ve istismar konusunda ailelerin, öğretmenlerin ve sağlık profesyonellerinin farkındalık ve duyarlılıklarının artmasına yönelik çalışmaların artırılmasının, psikolojik destek hizmetleri kapsamında istismarın önlenmesine yönelik çalışmaların planlanmasının ve gelecek nesiller için koruyucu ve önleyici tedbirler alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bunların yanında, çocuk ve ergenlerin kendilerini istismardan koruma noktasında yapabileceklerine ilişkin bilgilendirme çalışmalarının önemi olmakla birlikte, herhangi bir istismar türüne maruz kaldıklarında yardım alabilecekleri kurumları bilmemeleri suçluluk, çaresizlik ve yalnızlık duyguları yaşamalarına neden olabilir. Bu bağlamda toplum merkezleri ve aile danışma merkezlerinde bu bireylere danışmanlık hizmetleri ve eğitimler verilebilir.

İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda bulguların genellenebilirliği açısından farklı bölgelerdeki illerde lise öğrenimlerine devam eden öğrenciler üzerinde bu çalışma tekrarlanabilir. Bu araştırma çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile bilişsel çarpıtma ve yalnızlık eğilimi arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur. Çocukluk çağı örselenme yaşantılarının uzun dönemli etkilerini (boylamsal çalışmalar), farklı psikolojik değişkenlerle (depresyon, kaygı, riskli davranışlar, saldırganlık, madde bağımlılığı vb.) ilişkilerini ele alan çalışmalar yapılabilir.

*Bu çalışma, Tuğba TURKKAN tarafından Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Prof. Dr. Hatice ODACI danışmanlığında yürütülen "Lise Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantıları İle Bilişsel Çarpıtma Ve Yalnızlık Eğilimleri Arasındaki İlişkiler" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiş olup; 18-22 Nisan 2018 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilen 27. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Yazışma adresi: Öğr. Gör. Tuğba Türkkan, Gümüşhane Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmetler Bölümü, Gümüşhane turkkan83@hotmail.com

KAYNAKLAR

1. Altıparmak S. Çocuk istismarı ve ihmalinin çocuk bedeni üzerine etkileri. *Çocuk Dergisi* 2008;8:9-13.
2. Briere JN, Elliot DM. Immediate and long-term impacts of child sexual abuse. *The Future of Children* 1994;4:54-69.
3. Brown GR, Anderson B. Psychiatric morbidity in adult in patients with childhood histories of sexual and physical abuse. *The American Journal of Psychiatry* 1991;148:55-61.
4. Göde O, Savi F, Savi S. Eğitimin bütünlüğü içinde sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2000;7:22-34.
5. Norman RE, Byambaa M, De R, Butchart A, Scott J, Vos T. The long-term consequences of child physical abuse, emotional abuse and neglect: A systematic review and meta-analysis. *Plos Medicine* 2012; 9.
6. Özen Ş, Antar S, Özkan M. Çocukluk çağı travmalarının umutsuzluk, sigara ve alkol kullanımı üzerine etkisi; üniversite son sınıf öğrencilerini inceleyen bir çalışma. *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi* 2007;20:79-87.
7. World Health Organization 2016. Child maltreatment. Erişim tarihi: 08.06.2018, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en>
8. Nickerson A, Aderka IM, Bryant RA, Hofmann SG. The relationship between childhood exposure to trauma and intermittent explosive disorder. *Psychiatry Research* 2012;197:128-34.
9. Maniglio R. The role of child sexual abuse in the etiology of suicide and nonsuicidal self-injury. *Acta Psychiatr Scand* 2011; 124:30-41.
10. Goldstein AL, Faulkner B, Wekerle C. The relationship among internal resilience, smoking, alcohol use, and depression symptoms in emerging adults transitioning out of child welfare. *Child Abuse and Neglect* 2013;37:22-32.
11. Philippe FL, Laventure S, Beaulieu-Pelletier G, Lecours S, Lekes N. Ego-resiliency as a mediator between childhood trauma and psychological symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology* 2011;30:583-598.
12. Topçu S. Silinmeyen izler. Ankara, Phoenix 2009.
13. World Health Organization. World report on violence and health; child abuse and neglect by parents and other caregivers. Geneva 2002.
14. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları. Ankara, Bizim Büro 1995.
15. Kendall-Tackett K. The health effects of childhood abuse: Four pathways by which abuse can influence health. *Child Abuse and Neglect* 2002;6:715-730.
16. Zlotnick C, Johnson J, Kohn R, Vicente B, Rioseco P, Saldivia S. Childhood trauma, trauma in adulthood and psychiatric diagnosis: results from a community sample. *Comprehensive Psychiatry* 2008;49:163-169.
17. Demir M. Çocuk ve ergenlerin cinsel istismarı sonrası akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu özelliklerinin incelenmesi. Yayımlanmamış uzmanlık tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa. 2008.
18. Putnam FW. Ten-year research update review: Child sexual-abuse. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* 2003;42:269-278.
19. Smith CA, Ireland TO, Thornberry P. Adolescent maltreatment and its impact on young adult antisocial behavior. *Child Abuse and Neglect* 2005;29:1099-1119.
20. Thornberry TP, Matsuda M, Greenman SJ, Augustyn MB, Henry KL, Smith CA, Ireland TO. Adolescent risk factors for child maltreatment. *Child Abuse and Neglect* 2014;38:706-722.
21. Lubin H, Johnson DR, Southwick SM. Impact of child abuse on adult psychopathology: A casereport. *Dissociation* 1996;9:134-139.
22. Afifi TO, Mather A, Boman J, Fleisher W, Enns MW, MacMillan H, Sareen J. Childhood adversity and personality disorders: results from a nationally representative population-based study. *Journal of Psychiatric Research* 2011;45:814-822.
23. Afifi TO. The relationship between child maltreatment and axis I mental disorders: A summary of the published literature from 2006 to 2010. *Open Journal of Psychiatry* 2012;2:21-32.
24. Sesar K, Simic N, Barisic M. Multi-type childhood abuse, strategies of coping and psychological adaptations in young adults. *Croatian Medical Journal* 2010;51:406-416.
25. Clark DB, Thatcher DL, Martin CS. Child abuse and other traumatic experiences, alcohol use disorders and health problems in adolescence and young adulthood. *Journal of Pediatric Psychology* 2010;35:499-510.
26. Gladstone GM, Parker GB, Mitchell PB, Malhi GS, Wilhelm K, Austin MP. Implications of childhood trauma for depressed women: An analysis of pathways from childhood sexual abuse to deliberate self-harm and revictimization. *The American Journal of Psychiatry* 2004;161:1417-1425.
27. Örsel S, Karadağ H, Karaoğlan Kahiloğulları A, Akgün Aktaş E. Psikiyatri hastalarında çocukluk çağı travmalarının sıklığı ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2011;12:130-136.
28. Erol A, Ersoy B, Mete L. Majör depresyonda özkiyım girişimi ile çocukluk çağı örselenmeleri arasındaki ilişki. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2013;24:1-6
29. Pietrek C, Elbert T, Weierstall R, Müller O, Rockstroh B. Childhood adversities in relation to psychiatric disorders. *Psychiatry Research* 2013 206:103-10
30. Beck JS. Bilişsel davranışçı terapi: Temelleri ve ötesi. Şahin M. (Çeviri Ed). İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık 2011.
31. Briere J, Runtz M. Post sexualabusetraum. *Journal of Interpersonal Violence* 1987;2:367-379.
32. Owens GP, Chard KM. Cognitive distortions among women reporting childhood sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence* 2001;16:178-191.
33. Çakır U, Gündüz N, Turan H, Güleş N, Aker T. Kadın majör depresif bozukluk hastalarında cinsel travmaya bağlı travma sonrası stres bozukluğu ve ilişkili bilişler. *Anatolian Journal of Psychiatry* 2014;15:200-206.

34. Perlman D, Peplau LA. Preventing harmful consequences of severe and persistent loneliness. United States, Government Printing Office 1984.
35. Gibson RL, Hartshorne TS. Childhood sexual abuse and adult loneliness and network orientation. *Child Abuse and Neglect* 1996;20:1087-1093.
36. Saveanu RV, Nemeroff CB. Etiology of depression: Genetics and environmental factors. *Psychiatr Clin N Am* 2012;35:51-71.
37. Aslan SH, Alparslan ZN. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeğinin Bir Üniversite Öğrencisi Örnekleminde Geçerlik Güvenirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1999;10:275-285.
38. Hamamcı Z. Dysfunctional relationship belief in marital satisfaction and adjustment. *Social Behavior and Personality International Journal* 2005;33:313-328.
39. Hamamcı Z, Büyüköztürk Ş. İlişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar ölçeği, ölçeğin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2003;2:107-111.
40. Demir A. U.C.L.A. Yalnızlık ölçeğinin geçerlik ve güvenirliliği. *Psikoloji Dergisi* 1989;7:14-18.
41. Briere J, Runtz M. Child sexual abuse: Long-term sequelae and implications for psychological assessment. *Journal of Interpersonal Violence* 1993;8:312-330.
42. Campbell R, Dworkin E, Cabral G. An ecological model of the impact of sexual assault on women's mental health. *Trauma Violence Abuse* 2009;10:225-246.
43. Finkelhor D. Early and long-term effects of child sexual abuse: An update. *Professional Psychology: Research and Practice* 1990;21:325-330.
44. Haj-Yahia MM, Tamish S. The rates of child sexual abuse and its psychological consequences as revealed by a study among Palestinian university students. *Child Abuse and Neglect* 2001;25:1303-27.
45. Young JE, Klosko JS, Weishaar ME. *Schema therapy: A practitioner's guide*. New York: The Guilford Press 2003.
46. Beck AT, Rush J, Shaw BF, Emery G. *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford 1979.
47. Van Harmelen AL, de Jong PJ, Glashouwer KA, Spinhoven P, Penninx BW, Elzinga BM. Child abuse and negative explicit and automatic self-associations: The cognitive scars of emotional maltreatment. *Behaviour Research and Therapy* 2010;48:486-494.
48. Mullen PE, Martin JL, Anderson JC, Romans SE, Herbison GP. The long-term impact of the physical, emotional and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse and Neglect* 1996;20:7-21.
49. Wark MJ, Kruczek T, Boley A. Emotional neglect and family structure: Impact on student functioning. *Child Abuse and Neglect* 2003;27:1033-1043.
50. Kuritárné I. Childhood trauma in the etiology of borderline personality disorder. *Psychiatria Hungarica* 2005;20:256-270.
51. Eisenberg ME, Ackard DM, Resnick MD. Protective factors and suicide risk in adolescents with a history of sexual abuse. *The Journal of Pediatrics* 2007;151:482-487.
52. Bernstein DP, Fink L, Handelsman L, Foote J, Lovejoy M, Wenzel K, Sapareto E, Ruggiero J. Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *American Journal of Psychiatry* 1994;151:1132-6.
53. Russell D, Peplau LA, Ferguson ML. Developing a measure of loneliness. *Journal of Personality Assessment* 1978;42:290-294.
54. Field A. *Discovering statistics using spss*. London, Sage Publications 2009.
55. Neenan M, Dryden W. *Cognitive therapy: 100 key points and techniques*. USA: Routledge 2004.
56. Türkçapar MH. *Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve uygulamalar*. İstanbul: HYB Basım Yayın 2007.
57. Lumley MN, Harkness KL. Specificity in the Relations among Childhood Adversity, Early Maladaptive Schemas, and Symptom Profiles in Adolescent Depression. *Cognitive Therapy and Research* 2007;31:639-657.
58. Masten AS, Best KM, Garmezy N. Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology* 1990;2:425-444.
59. Roy A, Carli V, Sarchiapone M. Resilience mitigates the suicide risk associated with childhood trauma. *Journal of Affective Disorders* 2011;133:591-594.
60. Eisenberg ME, Ackard DM, Resnick MD. Protective factors and suicide risk in adolescents with a history of sexual abuse. *The Journal of Pediatrics* 2007;151:482-487.
61. Polat O. *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1*. Ankara: Seçkin Yayınevi 2007.